

17.3.2005

2236/4/03

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

RIKOSILMOITUSTEN KIRJAAMINEN

1 KANTELU

A ja B pyysivät 7.10.2003 päivätyssä kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan Kouvolan kihlakunnan poliisilaitokselle jätettyjen tutkintapyyntöjen käsittelyä. Kantelussaan A ja B esittivät 10-kohtaisen luettelon tutkintapyyntöistä, joita poliisi oli heidän mukaansa ollut joko haluton tai kyvytön tutkimaan. Tutkintapyyntöt olivat kantelijoiden mukaan koskeneet:

- 1) aviopuolison pahoinpitelyä 26.12.2001
- 2) aviopuolison pahoinpitelyä 8.1.2002
- 3) epäilyä virkavallan osuudesta pahoinpitelyyn pidätyksen yhteydessä 8.1.2002
- 4) käteisen rahan varastamista toisen lompakosta 8.1.2002
- 5) avunantoa edellisessä kohdassa
- 6) viranomaisen toimivallan ylitystä 8.1.2002
- 7) anopin pahoinpitelyä 29.1.2002
- 8) laitonta uhkausta kuulustelussa 18.3.2002
- 9) puhelin- ja tekstiviestihäiriköintiä vuoden 2002 aikana ja
- 10) postisalaisuuden rikkomista vuosina 2001–2003.

Jäljempänä näistä asioista kerrottaessa on viitattu yllämainittuun numerointiin.

-- -

3 RATKAISU

3.1 Johtopäätös

1. Katson asiassa -- - tutkijana toimineen rikosylikonstaapelin menetelleen virheellisesti, kun hän ei esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 1 §:n edellyttämällä tavalla ollut viipymättä kirjannut B:n poliisilaitokselle toimittamia ja rikosylikonstaapelille saapuneita ilmoituksia vaan oli katsonut ne lisäselvityksiksi edellä mainittuun asiaan. Menettelyllään katson rikosylikonstaapelin myös toimineen vastoin valtion virkamieslain 14 §:n 1 momenttia.

2. Edelleen katson samassa asiassa tutkinnanjohtajana toimineen rikosylikomisarion menetelleen virheellisesti, kun hän oli päättänyt esitutinnan perehtymättä riittävällä tavalla esitutkinta-aineistoon ja esitutinnan kuluessa tehtyihin tutkintapyyntöihin niiden saattamiseksi erillisinä asioina asianmukaiseen käsittelyyn. Myös hänen katson menetelleen vastoin esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 1 §:ää ja valtion virkamieslain 14 §:n 1 momenttia.

3. Katson myös rikoskomisarion menetelleen virheellisesti siinä, että hän oli tehnyt päätöksen rahojen katoamista koskevassa asiassa - - - sillä perusteella, että kyseessä ei ollut ollut rikos. Myös se, että asia oli jo kertaalleen tutkittu, olisi perusteena ollut kyseenalainen. Alun alkujaan B oli pyytänyt tutkimaan sekä poliisin että vaimonsa osuutta asiaan ja toisella kerralla vain vaimonsa osuutta todeten nimenomaisesti, ettei hän epäile poliisin syylistyneen rikokseen. Koska ensimmäisellä kerralla B:lle oli selvitetty ainoastaan poliisin toiminta rahojen käsittelyssä ottamatta lainkaan kantaa vaimon osuuteen, viimeksi mainittua ei siten tosiasiallisesti ollut missään vaiheessa enemmälti tutkittu. Näin ollen päätöksen peruste on ollut virheellinen ja päätös tehty puutteellisen selvityksen perusteella. Katson myös rikoskomisarion toimineen vastoin virkamieslain 14 §:n 1 momenttia.

4. Vielä katson, että vaikka B:n ilmoitukset oli sittemmin kantelun johdosta otettu käsiteltäviksi, asiaa kokonaisuutena tarkasteltaessa Kouvolan kihlakunnan poliisilaitos on loukannut B:n oikeutta saada perustuslain 21 §:ssä tarkoitetulla tavalla asiansa asianmukaisesti ja viivytystä käsitellyksi. Poliisilaitos ei tällöin myöskään ollut toiminut perustuslain 22 §:n julkiselle vallalle asettaman perusoikeuksien toteutumisen edistämismääräyksen mukaisesti.

Perustelen ratkaisuni seuraavasti.

3.2

Oikeusohjeet

Suomen perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä käsitellyksi toimivaltaisessa viranomaisessa. Julkisen vallan on perustuslain 22 §:n mukaan turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Valtion virkamieslain 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytystä.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 1 §:n 1 momentissa on säädetty, että kun asianomistaja tai joku muu ilmoittaa poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle rikoksesta tai tapahtumasta, jota hän pitää rikoksena, ilmoitus on viivymättä kirjattava. Saman pykälän 2 momentin mukaan ilmoituksen tekijää on kehoitettava täydentämään ilmoitustaan, jos se on puutteellinen.

3.3

Ilmoitusten kirjaamisesta

Totean ensinnäkin, että rikosilmoituksen vastaanottamisvelvollisuus ei määräydy sen mukaan, pitääkö vastaanottaja ilmoitettua tapahtumaa rikoksena. Jos ilmoituksen tekijä katsoo, että tapahtuma on rikos, ilmoitus tulee ottaa vastaan, vaikka vastaanottajan mielestä kyseessä ei ole rikos. Ilmoituksen tekijän tahto ratkaisee näin ollen, mistä tapahtumasta on vastaanotettava ilmoitus. Ilmoituksen kirjaamista koskeva säännös on siten sinänsä varsin ehdoton.

Jotta ilmoituksen voisi kirjata, tulee ilmoittajan kuitenkin pystyä kertomaan ja kirjaajan ymmärtää, mitä tapahtumaa väitetään rikokseksi. Muutoin ilmoitukseen eivät tule kirjatuksi "esitutinnan toimittamista varten tarvittavat tiedot tapahtumasta ja asianosaisista", kuten em. säännös edellyttää.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 3 §:n mukaan esitutkintaviranomaisen on mahdollisuuksien mukaan tehtävä selkoa asianomistajalle siitä, mihin toimenpiteisiin rikoksesta tehdyn ilmoituksen tai esitutkintaviranomaisen tietoon muuten tulleen rikoksen johdosta ryhdytään. Näin ollen poliisi voi joissakin tapauksissa ilmoittaa, ettei tehty ilmoitus johda viranomaisten taholta toimenpiteisiin, koska viranomaisten mielestä ei ole kyse rikoksesta. Poliisin on kuitenkin otettava ilmoitus vastaan, jos ilmoituksen tekijä pysyy kannassaan ja haluaa asian rikoksena tutkittavaksi.

Nyt puheena olevan kaltaisissa tilanteissa, joissa rikosilmoituksen johdosta epäillyn asemaan joutunut tekee vastailmoituksia, voi tutkinnallista epäselvyyttä syntyä silloin, jos epäillyn – samalla asianomistajan – tutkintapyyntöksi tarkoittama asiakirja on ollut sisältönsä perusteella tulkittavissa vastineeksi tai lisäselvitykseksi häneen jo aiemmissa esitutkinnoissa kohdistettuihin väitteisiin. Tällöin niiden rooli erillisinä rikosilmoituksina voi jäädä jossakin määrin tulkinnanvaraiseksi.

3.4

Rikosylikonstaapelin menettelystä

Rikosylikonstaapeli oli tulkinnut B:n tutkintapyyntöt edellä mainituin tavoin lisäselvityksiksi siihen asiaan, josta B:tä itseään kuultiin epäillyn asemassa. Pehdyttyäni puheena oleviin esitutkintapöytäkirjan - - - liitteinä oleviin esitietokaavakkeisiin voin jossain määrin pitää ymmärrettävänä rikosylikonstaapelin käsitystä niiden luonteesta lisäselvityksenä mitä tulee numeroilla I ja II merkittyihin kaavakkeisiin. Toisaalta on kuitenkin todettava, että koska tapahtumain kuvaukset oli kirjattu "Esitiedot tapahtuneesta rikoksesta" -otsikoidulle lomakkeelle, perusolettamana olisi perustellusti voitu pitää sitä, että lomakkeet oli tarkoitettu kirjaamista edellyttäneiksi tutkintapyyntöiksi.

Näiltä osin totean vielä, että B oli sittemmin kuulustelussa 25.3.2002 vielä nimenomaisesti vaatinut rangaistusta kyseisistä, jo esitietokaavakkeissa kuvatuista tapahtumista. Näin ollen vaikka mainittujen kaavakkeiden tarkoitusta pidettäisiinkin jossain määrin tulkinnanvaraisena, rikosylikonstaapelin olisi mielestäni tullut viimeistään siinä vaiheessa, kun B oli

edellä mainitussa kuulustelussa vaatinut rangaistusta mainituista teoista viitaten lisäksi vielä aiemmin toimittamiinsa selvityksiin – eli käsitykseni mukaan juuri puheena oleviin esitietokaavakkeisiin – huolehtia sitä, että mainitut ilmoitukset tulevat asianmukaisesti kirjatuiksi.

Erityisesti kantelukohdassa 5 tarkoitetun asian osalta on mielestäni paikallaan vielä erikseen lausua seuraavaa. Esitutkintalain 14 §:n 2 momentin näkökulmasta katson olevan kritiikille altista sen, ettei mainitussa asiassa ollut kirjattu poliisin osalta ilmoitusta, vaikka B myöhemmin olikin selvitysten mukaan ilmoittanut, että hän epäilee tässä asiassa ainoastaan vaimoaan. Kyseisen säännöksen perusteella poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkintaa johtaa pääsäännön mukaan virallinen syyttäjä.

Silloin, kun esimerkiksi kuulustelussa (kuten nyt 25.3.2002) esitetään väite poliisin syyllistymisestä rikokseen, kuulusteltavalta on tarvittaessa tiedusteltava, haluaako hän, että asiasta kirjataan rikosilmoitus ja samalla selvitettävä rikosilmoituksen kirjaamisen merkitys ja sen aiheuttamat jatkotoimet. Selvityksessään rikosylikonstaapeli on kertonut, että B:lle oli selostettu poliisin toimet puheena olevassa asiassa. Käytettävissäni olevan aineiston perusteella ei ole mahdollista enemmälti arvioida tämän selonteon sisältöä eli sitä, mitä asiasta lopulta oli B:lle kerrottu.

Näin ollen katson, että ilmoitus olisi pääsäännön mukaan tullut kirjata ja asia saattaa syyttäjän arvioitavaksi sen sijaan, että poliisi itse ryhtyy – vaikkakin tapahtumien asianosaiselle selvittämisen tarkoituksessa – millään muotoa arvioimaan toimintansa asianmukaisuutta tai ylipäätään sen selvittämistä koskeviin toimenpiteisiin. Poliisin uskottavuuteen rikosten puolueettomana selvittäjänä on omiaan vaikuttamaan kielteisesti se, jos poliisi toiminnallaan antaa sellaisen vaikutelman, että sitä itseään vastaan tehdyistä ilmoituksista pyritään ikään kuin "puhumalla" pääsemään eroon.

Mitä taas tulee numeroilla III ja IV merkittyihin kaavakkeisiin katson, että epäselvyyttä niiden tarkoituksesta ei ole. Myös näiden osalta rikosylikonstaapelin olisi siten tullut huolehtia ilmoituksen viivytyksettömästä kirjaamisesta.

Katson siten, että viimeistään 25.3.2002 toimitetun kuulustelun jälkeen B:n tarkoitus ja halu saada tietyt asiat poliisin tutkittaviksi olivat käyneet selviksi. Mikäli näin ei olisi ollut, B:ltä olisi tiedusteltu tullut selvittää, mitä hän oli esitietokaavakkeisiin merkitsemillään tiedoilla tarkoittanut. Toisaalta on kuitenkin sinänsä ymmärrettävää, jos tällaista varmistusta ei ollut tehty, jos alun alkujaankin asiakirjojen tarkoitus oli ymmärretty väärin.

Sikäli kuin rikosylikonstaapeli on selvityksessään vedonnut siihen, että B ei ollut myöhemmissä kuulusteluissa palannut puheena oleviin asioihin, totean, että mielestäni B:ltä ei ole voitu edellyttää, että hän olisi kerran mainitut asiat poliisin tietoon saatettuaan joutunut niihin erikseen vielä myöhemmissä vaiheissa vetoamaan, jotta ne olisi käsitelty tutkintapyyntöinä.

3.5

Rikosylikomisarion menettelystä

Koska edellä kohdassa 3.4 käsitellyssä asiassa tutkinnanjohtajana toimineen rikosylikomisarion olisi asemansa perusteella tullut huolehtia tutkinnan asianmukaisuudesta, katson hänen menetelleen virheellisesti, kun hän oli päättänyt esitutkinnan perehtymättä riittävällä tavalla esitutkinta-aineistoon ja esitutkinnan kuluessa tehtyihin tutkintapyyntöihin niiden saattamiseksi erillisinä asioina asianmukaiseen käsittelyyn.

Rikosylikomisarion menettelyä arvioitaessa on kuitenkin otettava lieventävänä seikkana huomioon, että asianomistajan rikosilmoituksentekotahdon havaitseminen on vaatinut tässä tapauksessa tutkinnanjohtajalta tavanomaista suurempaa tarkkuutta.

3.6

Rikoskomisarion menettelystä

Nyt on kyse siitä, millä perusteella ja minkä selvityksen nojalla rikoskomisario oli tutkintapyyntön nro 4 osalta päätenyt siihen lopputulokseen, että kyse ei ollut rikosasiaa tutkittava juttu ja minkä vuoksi sitä ei ollut otettu tutkittavaksi varsinaiseen esitutkintaan, vaikka B oli epäillyt lompakostaan viedyn yksilöidyn rahasumman.

Käytettävissäni olleesta aineistosta ilmenee, että B oli ensimmäisen kerran nostanut rahojensa katoamisen esiin 22.1.2002 päivätyssä ja Kouvolan kihlakunnanvirastoon seuraavana päivänä saapuneessa esitietokaavakkeessa, jossa hän oli epäillyt tapahtuneesta sekä poliiseja että vaimoaan. Asiakirjoista ei ilmene, että asiasta olisi tuolloin kirjattu ilmoitusta. Saman epäilyn ja tutkintapyyntön B oli esittänyt myös kuulustelussa 25.3.2002. Myöskään tässä vaiheessa ei asiasta ollut kirjattu ilmoitusta. Sen sijaan rikosylikonstaapeli on kertonut suullisesti selvittäneensä B:lle poliisin toimintaa rahojen suhteen. Sittemmin asiassa oli B:n yhteydenoton johdosta 16.9.2002 kirjattu ilmoitus - - -, jossa hän oli epäillyt vain vaimoaan ilmoittaen samalla, ettei hän epäile poliiseja.

Edellä mainitut tiedot olivat tai olisivat olleet rikoskomisarion käytettävissä hänen tehdessään päätöstä asiassa.

Rikoskomisario oli tehnyt päätöksensä "ei rikosta" -perusteella. Selvityksessään hän on tosin myöntänyt, että "asiasta on jo ilmoitus" olisi ollut tilanteeseen sopivampi peruste. Olen rikoskomisarion kanssa yhtä mieltä siitä, että hänen käyttämänsä peruste ei ole ollut oikeaan osunut. Lisäksi myös jälkimmäinen peruste olisi näkemykseni mukaan ollut kritiikille altis vaikkakin jossain määrin sopivampi kuin nyt käytetty peruste. Tämä johtuu siitä, että B:n vaimon osuudesta rahojen katoamiseen ei ollut missään vaiheessa kirjattu ilmoitusta eikä asiaa käytettävissäni olleen aineiston perusteella ollut myöskään erikseen tutkittu asian - - - yhteydessä siten kuin rikoskomisario oli ilmeisesti asian ymmärtänyt keskusteltuaan asiasta siinä tutkijana toimineen rikosylikonstaapelin kanssa. Tuo asia oli sittemmin rikosylikomisarion päätöksellä siirtynyt syyteharkintaan ilman, että tässäkin vaiheessa B:n vaimon osuutta asiaan olisi enemmälti selvitetty.

Edellä todetun perusteella katson rikoskomisarion tehneen päätöksensä puutteellisen selvityksen perusteella ja päätöksen perusteen "ei rikosta" itsessään olleen epäasianmukainen.

3.7

Muiden kantelussa esiin tuotujen ilmoitusten käsittelystä

Kantelukohdan 7 osalta (ilmoitusnumero - - -) katson, että poliisi ei ollut menetellyt virheellisesti, kun se oli jättänyt syytteeseen saattamatta asianomistajarikoksen, jonka osalta asianomistaja oli jo kertaalleen peruuttanut rangaistusvaatimuksensa.

Kantelukohdan 8 osalta totean, että asiassa on saatujen selvitysten mukaan 11.4.2003 kirjattu ilmoitus - - -. Asiassa oli sittemmin 11.5.2004 päätetty, että esitutkintaa ei toimiteta. Saadun selvityksen perusteella katson, että asian käsittelyssä ei tältä osin ole aihetta epäillä lainvaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä.

Kantelukohdan 9 osalta totean, että saatujen selvitysten mukaan kantelijat eivät tältä osin olleet pyytäneet poliisia ryhtymään toimenpiteisiin. Minulla ei ole perusteita kyseenalaistaa tätä näkemystä ottaen huomioon sen, että käytettävissäni olleista asiakirjoista ei löydy tästä asiasta muuta viitettä kuin se, mitä A on poliisille 9.5.2002 osoittamassaan kirjeessä (asian - - - asiakirjoissa) asiasta ilmaissut. Katson, että poliisi ei ollut käyttänyt väärin harkintavaltaansa, kun se ei ollut katsonut kyseistä viittausta sellaiseksi tutkintapyyntöksi, jonka osalta olisi ollut aihetta ryhtyä enempiin toimenpiteisiin.

Kantelukohdan 10 osalta on puolestaan kirjattu ilmoitus - - - ja tutkinta oli päätetty 20.5.2003. Katson, että tutkinnanjohtaja rikoskomisario ei ollut käyttänyt harkintavaltaansa väärin päätöstä tehdessään.

3.8

Lopuksi

Yhteenvetona totean, että puheena olevan asiakokonaisuuden käsittelyssä on ollut useita puutteita: tiedonkulussa oli ollut ongelmia eri tutkijoiden välillä, päätöksiä oli osin tehty perehtymättä aineistoon riittävän huolellisesti ja ilmoituksia oli jätetty kirjaamatta, mistä johtuen asioita oli jäänyt myös kokonaan selvittämättä ja niiden käsittely oli tämän vuoksi perusteetta viivästynyt. Myöskään valvontajärjestelmä ei ollut toiminut parhaalla mahdollisella tavalla, koska näin oli päässyt käymään.

Oma vaikutuksensa on ilmeisesti myös ollut työmäärällä, virkavapauksilla ja sijaisuusjärjestelyillä. Organisaatioon liittyvät syyt eivät kuitenkaan oikeuta poikkeamaan perustuslain 21 §:n edellyttämästä toimintatavasta. Organisaation johdon tulee huolehtia valvontajärjestelmien ja resurssien asianmukaisuudesta, jotta puheena olevan kaltaisia tilanteita ei pääsisi syntymään. Poliisilaitoksella onkin tapauksen johdosta jo ryhdytty toimenpiteisiin, mitä sinänsä pidän hyvänä asiana.

Kaiken kaikkiaan katson, että Kouvolan kihlakunnan poliisilaitos on perustuslain 21 ja 22 §:n näkökulmasta epäonnistunut puheena olevan asiakokonaisuuden käsittelyssä, minkä käsitykseni saatan poliisipäällikön tietoon.

4

TOIMENPITEET

1. Saatan edellä kohdassa 3.1 ja 3.4 esittämäni käsityksen rikosylikonstaapelin menettelyn virheellisyydestä hänen tietoonsa.
2. Saatan edellä kohdassa 3.1 ja 3.5 esittämäni käsityksen rikosylikomisarion menettelyn virheellisyydestä hänen tietoonsa.
3. Saatan edellä kohdassa 3.1 ja 3.6 esittämäni käsityksen rikoskomisarion menettelyn virheellisyydestä hänen tietoonsa.
4. Saatan edellä kohdassa 3.1 ja 3.8 esittämäni käsityksen Kouvolan kihlakunnan poliisilaitoksen menettelyn perustuslain vastaisuudesta poliisipäällikön tietoon.
5. Komisarion osalta kantelu ei anna aiheita toimenpiteiksi.

Kohdissa 1.–4. mainitussa tarkoituksessa lähetän puheena oleville henkilöille jäljennöksen tästä päätöksestäni. Lisäksi lähetän jäljennöksen päätöksestä tiedoksi Etelä-Suomen lääninhallituksen poliisiosastolle ja komisariolle.

Kirjeen liitteet palautetaan ohessa.